

RÉGI FEKETE ISTVÁN
KARÁCSONY

TREND

FEKETE ISTVÁN

RÉGI
KARÁCSONY

Novellák

TREND

A kötet az alábbi kiadás alapján készült:
Fekete István: *Régi karácsony*
Magyar Kurír / Új Ember, Budapest, 2018

Borítóterv: Nemes Anita

Minden jog fenntartva, a kiadvány egészének vagy bármely részének a kiadó írásos engedélye nélküli sokszorosítása, másolása, egyéb engedélyköteles felhasználása – beleértve a kiadvány digitalizálását és ily módon történő többszörözését, nyilvánossághoz közvetítését – szigorúan tilos.

A kiadó könyveit kedvezménnyel
megrendelheti webáruházunkban:
WWW.MORA.HU

© Fekete István jogutóda
© Trend Kiadó, 2023

A konyhában ültünk a földön, és a tűzhely meleg fénye kiugrott néha, meg-megsimogatván arcunkat. Hallgattunk, de magunkban megvallottuk, hogy a mű tökéletes, és nem is vettük le a szemünk róla. Tornya volt, ajtaja volt, ablakai voltak, ahol be lehetett tekinteni (egy krajcárért!), és ha bent meggyújtottuk a kis gyertyát, kivilágosodott az egész épület valami boldog, meleg világossággal, mint a szívünk abban az időben.

Egyszóval: betlehem volt.

A Szent Család kicsit oldalt állt, előtérben a jászollal s a jászolban Jézuskával, aki mosolygott, és kövér kis kezét ökölbe szorította, ámbár, mi akkor még nem gondoltunk arra, hogy ha ez a kéz egyszer kinyílik, mekkora ragyogás árad belőle a világra.

Ennél sokkal nagyobb gondjaink voltak.

Elsősorban az, hogy Jézuska meztelen maradjon-e, vagy takarjuk be.

– Megfázik! – mondta Bence Gábris, aki érzékeny lelkű fiú volt.

– Buta vagy – szólt Andók Pista –, aki Isten, az nem fázik.

– A Biblia azt mondja – szólalt meg végül Peszka Péter, aki papnak készült –, hogy „édesanyja pólyába takarta és jászolba fektette...”

Ez döntött.

A pólya természetesen nem lehetett akármilyen anyagból, ezért selyemből lett, a selyem pedig anyám télikabátja béléséből lett.

Másodsorban ott volt még a számárkérdés. Két számarunk is volt ugyanis.

Peszka Péterre néztünk, aki csizmája orrát vakargatta piszkos kis körmével, és lesütvén a szemét erősen gondolkodott, de aztán kivilágosodott értelmes, fanyar arca:

– Az nincs a Bibliában, hogy hány számár volt. Több pásztor volt, hát számár se egy volt...

Subák, láncos botok, bajuszok és szakállak, kucsmák és a tornyos angyalsüveg már készen voltak, így semmi akadály nem volt annak a lelkes izgalomnak, amely másnap a falu végén abban a felkiáltásban érte el tetőfokát, hogy:

– Szabad-e betlehemet köszönteni?

És hulltak a krajcárok... Péter perselyébe, amely mind súlyosabban zörgött – mi tagadás –, ébren tartva, sőt fokozva elhivatottságunk érzését. Berta Jancsi ugyan apja szórtarisznyáját is nyakába akasztotta, hogyha valahol – netán – ennivalót is adnának, de inkább Pétert toltuk előre, zörgő perselyével figyelmeztetve a háziakat, hogy kész-pénzadományokra rendezkedtünk be.

Na, a büntetés aztán nem is maradt el. A betlehemi csillag ragyogása mellett nem vettük észre a pénz ördögének sátánpofáját, és szenteste – Berta Jancsi pokoli indítványára – elindultunk a szomszéd faluba, most már kizárólag azzal a céllal, hogy a persely tartalmát a végsőig fokozzuk.

Csendes, borús, mégis kemény alkonyat volt. A hó nem olvadt, a varjak nyugtalanul repkedtek a jegenyék felett, és a völgyek hajlásaiban fenyegetően kék volt a köd. Azután Király bácsival találkoztunk, a kanászszámadóval.

– Hová mentek, gyerekek?

– Csak ide, a szomszédba...

Az öreg felnézett az égre...

– Hát én nem mondok semmit, de iparkodjatok, mert ujjan idő gyün, hogy megemlegetitek...

– Sietünk, Király bácsi.

Igazán siettünk volna, de úgy megbámulták takaros betlehemünket, úgy tartóztattak bennünket, etettek, itattak (ne mondják a szomszéd faluban, hogy nem látják szívésen a gyerekeiket), és főleg úgy tömték a perselyt, hogy se láttunk, se hallottunk.

Pedig közben feltámadt a szél, lenyomta a felhőket, és szitálni kezdte a havat a fekete éjszakában. Ezt azonban a házak között alig lehetett érezni, de amikor kiértünk a szabad mezőkre, belénk mart, és engem, aki a betlehemet vittem, majd belelökött a patakba.

– Egyenest! – vezényelt Jancsi, aki nagy lóköető volt, de a szíve a helyén. – Ha a nyárfás utat elértük, nincs semmi baj.

– Nem kellene visszafordulni?

– Nem! – üvöltött Jancsi. – Engem agyonvernek, ha nem leszek ott az éjféli misén.

Az idő és a tér elveszett. A nagy subákat majd a földre nyomta a szél, a hó vágott, mint a jeges vessző, és reszketve izzadtunk, ijedt kis erőnk utolsó megfeszítésével.

Vánszorogtunk. A kis betlehem oldalát már feltépte a szél, és kísértetiesen csapkodta a papírt, miközben a toronyban a kis bádogcsengő néha megkondult, mint a lélekharang. Nem tudtuk, hol vagyunk, és szívünk körül halálos hidegen bujkált a félelem.

– Megfagyunk – mondta valaki, mire Bence Gábris le roskadt a hóra, és sírni kezdett, de sírását elkapkodta a sikoltó szél.

És csak álltunk. Összebújtunk Gábris körül, a betlehem lecsúszott kezemből a hóra, és nem hittünk már semmiben, csak az elmúlás borzalmában, és már nem is voltunk.

– Imádkozzunk! – mondta ekkor Péter, és ennek a szónak a mélységében egyszerre végtelen csend lett, és ebben a csendben alig hallhatóan, mégis világosan megérintett bennünket meleg szárnyával a távoli harangszó.

– Harangoznak – ordított Jancsi –, most már tudom az utat.

– Imádkozzunk – mondta Péter, és imádkoztunk.

És éjféle misén otthon voltunk.

És azóta is, ha nagy baj van, és kiesik kezemből a betlehem, azt az imát mondom, és azt a harangszót hallom még ma is.

(1950)*

* Az elbeszélések végén szereplő évszámok az Új Ember című hetilapban való megjelenésük dátumát jelzik.

Korábbi időkben az előnevet úgy szerezte az ember, hogy vagy levágott néhány törökfejet, vagy az ő fejét vágták le. Tény az, hogy a béke emberei sokkal ritkábban jutottak címerhez, mint az erőszak véres lovasai.

Nincs értelme a további kertelésnek, tehát férfiasan bevallom: Berta Jancsi is ilyenformán jutott előnévhez.

Azért jutott ez múltkor az eszembe, mert advent volt akkor is, csillagos advent, amikor a roráték hajnali zsongása úgy áradt szét a sötét utcákra pillogó ablakszemek között, mint a Szépség és Jóság meleg ígérete. Ez volt az az idő, amikor a betlehemes társaságok kialakultak, s egyúttal a tagok is megkapták szerepeiket. Igen, mert más angyalnak lenni, és más pásztornak, más gazdának lenni, és megint más bojtárnak. Rátermettség kell ehhez, sőt tehetség, nem is beszélve a kellékekről... szakállról, bajuszból, subáról, láncos botról és főleg magáról a betlehemről, melyet a tavalyi tapasztalatok alapján kell megépíteni.

A mi társaságunkban először Berta Jancsi vette kezébe a kezdeményezést és irányítást, ami helyénvaló is volt, mert ezenkívül aztán egy lyukas garassal se járult hozzá a „befektetéshez”... Míg mi szorgalmasan – sőt túl szorgalmasan – gyűjtöttük az anyagot, addig Jancsi csak dirigált, sőt meg is fedtte azt a tagot, akit a túlzó szülői felügyelet megakadályozott a szükséges holmi „beszerzésében”...

És mi birkatürellemmel viseltük Jancsi fölényét, amíg egy napon Bodó Vince kereken meg nem mondta, hogy ha

Jancsi nem hoz semmit, csak parancsolgat, hát egyszerűen szájon vágja.

– Engem? – kérdezte Jancsi.

– Téged!

És mivel Vince szótartó fiú volt, Jancsi meggondolta a dolgot, és aznap délután már két teljes szakállal és egy lepedővel jelent meg, mondván, hogy a lepedőben ő lesz az angyal, a szakállakat pedig öregapja subájából vágta ki.

A betlehem kész lett, és csodálatosan szép lett. Ha meggyújtottuk benne a kis gyertyát, megmelegedett a szívünk is, és szívünk melegénél a Szent Család is élni látszott. Szóval, ilyen még nem volt – vallottuk büszkén –, és amikor Jancsi is felöltözött lenge fehérbe – nyakában egy madzagon lógó persellyel –, megbocsátottuk régebbi parancsolgatásait is. A persely kulcsát átadta Vincének.

– Majd akkor nyitjuk ki, ha a betlehemjárásnak vége lesz. Addig nem nyúlhat hozzá senki.

– Ez igen! – mondta még Vince is, aki pedig nem volt könnyen lelkesedő – Így van jól... okos gyerek vagy, Jancsi. Így semmiféle lopás nem történhetik...

Sajnos Vince megállapításának csak az első fele volt igaz. Jancsi tényleg okos gyerek volt...

Ámbár a végén minden kiderül.

Igenis ki!

Karácsony napján derült ki, amikor is összegyűltünk litánia után az iskolában a persely ünnepélyes és izgalmas kinyitására.

– Na, nyisd már ki! – mondta valaki.

Jancsi keze izgatottan kotorászott a záron, azután felpattantotta, belenézett, és kidöntötte az egészet az asztalra.

Csend! Az egész szobát betöltő, fagyos és egyre feszültebbé váló csend.

– A kulcs a Vincénél volt – rebegte, de még ettől se mozdultunk meg, mert szemünk odaragadt a pénzhalmazra, amely nagyjából olyan volt, mint egy régi pénzzel vegyes nadrággombgyűjtemény. Ebben a pillanatban világosodott meg előttünk, hogy az angyal miért a markát tartotta az adakozók elé, és miért nem a perselyt. A perselyben már nem a „nemes valuta” zörrent, hanem a katonagomb* vagy poltura, sőt laposra nyomott ólomdarab...

Az iskola délutáni méla csendje szétrobbant. Jancsi küzdött, mint egy oroszlán, sőt mint egy arkangyal, de talán szétszedték volna, ha egy felsőbb hatalom szét nem szór bennünket.

– Megbolondultatok?

Ez a felsőbb, sőt egyházi hatalom a káplán volt, kétméteres óriás, ami káplánban ritkaság, ámbar ez a káplán falubeli termés volt, így érthető... a mi falunk mindenféle nyeszlett egyeddel nem csúfította az egyházmegyét.

– Megbolondultatok? – dördült meg újra. – Ezen a szent napon – és hóna alá fogta Jancsit, mert Vince, mint egy höröcsög, indult el újra feléje. Vince ugyanis unokaöccse volt a káplánnak, és a rokoni kötelékek neki több szabadságot engedélyeztek. – Akarsz egy pofont? – és ellódította öccsét.

* Történelmi magyar pénzegység

– Oda üljetek valamennyien, és csak egy beszél, akit kérdezek.

És törvényt tartott.

A vádak csak úgy zuhogtak. Jancsi most már sápadt volt, és néha felemelte kezét:

– Káplán úr, Isten bizony...

– Ne esküdj, fiam!

Amikor aztán csend lett, ránk nézett, aztán a pénz-, a régipénz- és nadrággomb-gyülekezetre.

– Lehet, hogy Jancsi bűnös, de ez még nem biztos... – Jancsi lehajtotta fejét, és könnyezni kezdett. – Ha pedig ti a Szent Családot pénzért hordtátok, hát itt van! – és kicsapott egy kisebb bankót az asztalra. – Gyere, Jancsi fiam...

Mi csak ültünk megrokkanva. Szívünkkel kétségek és valóságok labdáztak, és szégyelltük magunkat, ámbár nem tudtuk volna megmondani, miért.

Vince mozdult meg először, mert Vince rokon volt, és gyakorlati ember.

– Majd én felváltom...

És Jancsi ettől kezdve első ministráló lett, első harangozó, sőt a következő karácsony előtt a káplán azt mondta, hogy miután Jancsi ártatlansága kiderült, reméli, hogy az angyal szerepét másnak nem adjuk... de hogy megnyugodjunk, Jancsi kapott tőle egy noteszt, amibe a kegyes adományokat azonnal, a helyszínen be fogja írni.

– Igenis – hajolt meg Jancsi, és ez a meghajlás meghatott bennünket.

És abban az évben – jaj, de régen volt – Jancsi nyakában egyfelől persely lógott, másfelől a könyvecske. Az adományokat elegáns meghajlással köszönte meg, s azonnal beírta. Másnap aztán már úgy beszélt a falu a mi betlehemiünkről, mint amelyben angyal a „Könyves” Berta Jancsi. Hát így születik az előnév!

(1952)

Sok bizonyítványt kaptam már életemben – egy-két gyenge darab is volt köztük –, de ez volt a legkeservesebb, pedig csak félévi volt. Szóval: javítható, mégis úgy szíven ütött, mint azóta egy se, pedig akadtak köztük javíthatatlanok is. Egyébként szép téli nap volt, és délutánra korcsolyázás volt előírva a Szokola jegén, amely ekkor már elég vastag volt ahhoz, hogy bánatom alatt ne szakadjon le.

Otthon nem vettek észre rajtam semmit a kérges szívű szülők, pedig csak három gombócot tudtam fogyasztani a töltött káposztából, és utána a bizonyítványt a *Családi tanácsadó* című könyvbe rejtettem, abban a hitben, hogy hátha előveszi valaki a könyvet, s akkor... hát akkor túl leszek rajta.

Ebben a várakozásban kissé nyomottan róttam köreimet a Szokola jegén, és itt is csodálkoztam, hogy senki se vette rajtam észre, hogy... hát igen: megbuktam. Kettőből!!!

– Na, mit szóltak? – intett felém Horváth Laci, aki szintén érdekelve volt.

– Semmit. Majd kijavítom... Hát nálatok?

– A mama sírt egy kicsit, aztán kiabált, de tudja, hogy Antoni pikkel rám... – mondta Laci vidáman, és elsiklott a part felé, ahol Havas Gyuszi a hatodik „kadettugrást” csinálta hiba nélkül.

Lacit irigységem fekete felhője kísérte. Ez már túl van rajta. Istenem, milyen szerencsés! Az ő apja meghalt, az enyém pedig nem sírós természetű. Sajnos... Nálunk,

ha sírt valaki, az csak én lehettem, esetleg anyám, de az apám?...

Múltott a nap. Vörös ragyogása már a malom felé hajlott, és a nádasból este párák jöttek elő fagyosan, mint az éj lehelete. Leccsatoltam a korcsolyákat, s ekkor elhatároztam, hogy meghalok. Tisztult a jég is, hazamentek a boldog, bukás nélküli egyének, s én halálra szántan, lassan botorkáltam hazafelé. Néztem házunkat messziről, de nem látszott rajta semmi különös. Világosság nem volt az ablakokban, s így messziről olyan rideg, siralomház külseje volt.

– Ugye megmondtam, hogy keményebben kell fogni ezt a kölyköt... – szinte hallottam és láttam apámat, amint nehéz léptekkel jár fel s alá –, de csak jöjjön haza, majd...

Kicsit remegett a kezem, és most éreztem csak, hogy milyen nagy a baj. Kettőből... A házban dermedt csend. Senki, sehol.

– Úristen, hová mentek? Rendőrségre, talán a gimnáziumba, az igazgatóhoz, vagy a nagyszüleimhez megbeszélni az „ügyet”?

A konyhában Lassu Kati ült, aki ilyenkor hozta a tejet, és fel is forralta, ha nem talált a konyhán senkit.

– Hol vannak? – suttogtam, ahogy gyászházhoz illik.

Kati fontoskodva melengette a kezét.

– Hajaj – mondta bizalmasan –, elmentek. Édesapád feketében, anyád is a sötétkék ruhájában, nyakláncosan...

Lerogytam egy székre, és elsírtam magam.

– Feketében? Azt hitték talán, öngyilkos lettem...

– Mi bajod van?

– Katikám, én megbuktam – és lehajtottam a fejem a konyhaasztalra.

– Meg? – kérdezte Kati csodálkozva. – Apádék meg a színházba mentek.

– Ilyenkor?

– Mér', hát nem hétkor kezdődik?

– Katikám, hát nem érted, hogy megbuktam?... Ilyenkor a szülők nem mennek színházba.

Kati tanácstalanul nézett rám, én pedig bementem a szobába, és felnéztem a *Családi tanácsadó* című piros kötéses műre. Ott volt a helyén. Benne a bizonyítvány, benne a két elégtelen. Szóval még nem tudják... és ekkor úgy éreztem, ezt a várakozást, ezt a bizonytalan rémséget már nem bírom tovább. Elbujdosok! Meghalok! Mindegy, csak már vége legyen!

A bizonyítványt az asztalra tettem, télikabátom alá három inget és két szvettet vettem, és könnyeztem.

– Katikám, elmegyek, vissza már nem is jövök, majd mondd meg... nem élem én ezt túl...

– Hideg van kint – mondta Kati, s az ablakra mutatott, hol virágokat kezdett már rajzolni az est –, legalább a fejed alá vigyél valamit.

– Sajnálsz? – kérdeztem, és a díványról egy kispárnát a hónom alá vágтам.

– Persze – mondta Kati –, a fácányosi akolban sok a szalma, ott el is alhatsz, de én visszamegyek – mondta már az ajtóban –, mert kifut a tej.

Így hát elindultam s – őszintén szólva – a bizonyítványról a vándorlás első perceiben meg is feledkeztem. A város lassan elfogyott, a mezei úton ropogni kezdett a hó, és a vacsoracsillag olyan szúrósan nézett rám, hogy belereszkettem.

A fácánosi akol nagy volt, és már sötét, de a szalma ott volt, és én jó mélyen belevackoltam. Kicsit zizegett a szalma, de azután elcsendesedett. Fejem alatt a kispárna, körülöttem csend. Az akol nagy, nyitott száján túl látszott a város égre vert fénye, s azon túl a csillagok. A szalma, a három ing és két szvetter, a kispárna otthoni szaga, az eseménydús nap elbágyasztottak.

– Holnap majd továbbmegyek – gondoltam, aztán puhán betakart az álom...

...aztán egyszerre felébredtem. Moccanás nélkül néztem a sötétséget. Csak a szívem dobogott, és az egerek mászkáltak zizegve a szalmában. S ekkor a gerendán vészesen elrikoltotta magát egy bagoly. A dermedt éjszaka megmozdult, a csillagok reszketni kezdtek az égen, s én összehúztam magam, mert valami kimondhatatlan rém járt az éjszakában, és jeges kezébe vette tízéves szívemet. És távol, valahol ropogni kezdett a hó.

– Jaj! Talán zsványok? Itt akarnak osztozni a rablott pénzen, aztán észrevesznek és megölnék.

Az akol szájában egy lámpa kezdett himbálódzni, szelíd fénye mintha a földön keresett volna valamit, aztán magasba emelkedett, mint a megváltás betlehem-i csillaga:

– Pista, Pista fiam...

– Tessék, édesapám.

És mentünk haza szótlánul. A lámpát eloltotta, keze meleg volt, az éjszaka világos, pedig csak úgy magukban tündöklöttek a csillagok.

(1953)

Betlehem	5
Előnév	9
A bizonyítvány	14
Tódor	18
Tengerész voltam	23
Karácsonykor	28
A két szánkó	32
Péter, 1907	38
A medve	45
Éjféli látogatók	50
Tél	57
December I.	62
December II.	67
Rorate	74
A fa	78
Éjféli világosság	83
A kormányosné	87
Éjféli harangszó	92
Decemberi hajnal	96
Régi karácsony I.	100
A csillag	104
Karácsony	110
Régi karácsony II.	116
Karácsony és szilveszter között	121
A karácsonyfa	129
Szilveszter	136